

Beata Świecka, Daniel Wiszkiel

Zabezpieczenia emerytalne a niepewność i niestabilność gospodarcza

Problemy Zarządzania, Finansów i Marketingu 33, 77-87

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

*BEATA ŚWIECKA*¹

*DANIEL WISZKIEL*²

Uniwersytet Szczeciński

ZABEZPIECZENIA EMERYTALNE A NIEPEWNOŚĆ I NIESTABILNOŚĆ GOSPODARCZA

Streszczenie

Celem artykułu jest analiza zabezpieczenia emerytalnego w kontekście niepewności i niestabilności gospodarczej. Na potrzeby pracy przyjęto następującą hipotezę: niestabilność i niepewność gospodarcza wymuszają konieczność zmian w zakresie zabezpieczenia emerytalnego członków gospodarstw domowych, którzy, chcąc utrzymać obecny poziom życia po przejściu na emeryturę, zmuszeni są do zmian w zakresie zabezpieczenia emerytalnego.

Słowa kluczowe: zabezpieczenie emerytalne, niepewność i niestabilność gospodarcza, gospodarstwa domowe, reforma emerytalna

Wprowadzenie

Zabezpieczenie emerytalne jest ważnym elementem zarządzania finansami osobistymi, staje się wyzwaniem w obliczu starzejącego się społeczeństwa i nabiera szczególnego znaczenia w niestabilnym i zmiennym otoczeniu. Z uwagi na to, że rośnie dysproporcja między ludźmi w wieku produkcyjnym i emerytal-

¹ beata.swiecka@wzieu.pl

² daniel@wiszkiel.pl

nym, koniecznym wydaje się podjęcie działań zarówno na szczeblu rządowym, jak i wśród głównych zainteresowanych, czyli członków gospodarstw domowych jako biorców przyszłych emerytur. Wydłuża się czas życia oraz nauki, co przy jednoczesnym spadku liczby narodzin sprawia, że konieczne stają się posunięcia w zakresie podniesienia wieku emerytalnego. Nie zwalnia to jednak z konieczności zabezpieczenia na poczet przyszłych świadczeń otrzymywanych w wieku poprodukcyjnym. Ponadto zmienność i niepewność gospodarcza, przy pogarszających się warunkach makroekonomicznych, inspirują do analizy badanego zjawiska.

Niestabilność i niepewność gospodarcza

W Polsce nie odczuwano bezpośrednio skutków kryzysu finansowego, jednak stopniowo wpływał on także na naszą gospodarkę w miarę pogłębiania się tendencji recesyjnych na świecie. Obecnie trwa okres wysokiej zmienności i niepewności na rynkach finansowych, wpływający zarówno na stan gospodarki krajowej, jak i sferę finansową gospodarstw domowych. W dalszym ciągu nie ma pewności co do przyszłej sytuacji gospodarczej państw, a tym samym – ich obywateli. Niepokój budzą informacje o zapaści demograficznej. Według OECD w latach 2030–2060 najwolniej na świecie spośród badanych krajów (OECD plus G20) będzie rozwijała się Polska. Wzrost w tym czasie znajdzie się na poziomie zaledwie 1%, podczas gdy znacznie bogatsze kraje OECD, w tym nawet i obawiające się zapaści demograficznej Niemcy, będą się rozwijały w tempie o 70–80% szybszym (1,7–1,8%). Bezpośrednią przyczyną tego stanu rzeczy w Polsce ma być rekordowa zapaść demograficzna, która może zredukować wzrost gospodarczy w całym okresie 2011–2060 o 0,6 pp. rocznie. Tymczasem nawet silnie dotknięta demograficzną zapaścią Japonia (ubytek wzrostu w całym okresie o 0,5 pp.) będzie rozwijać się szybciej – o 1,4% rocznie w latach 2030–2060. Strata demograficzna Polski, uwzględniając cały okres półwiecza, będzie rekordowa i jedynie Rosja, która ma rozwijać się szybciej o 0,3 pp., prawdopodobnie straci z tego tytułu o 0,1 pp. więcej.

Niestabilność ma również odzwierciedlenie na charakteryzujących się dużą zmiennością rynkach finansowych. Do niedawna zwracano uwagę przede wszystkim na samoregulację rynków oraz wzrost ich efektywności dzięki przepływom kapitału. Poszczególne rynki „zarażają” się wzajemnie kryzysami. Globalizacja dla poszczególnych gospodarek stanowi zatem swoisty rodzaj dźwigni. Im ściślejsze jest powiązanie gospodarek i ich rynków finansowych, tym bardziej

na siebie wzajemnie wpływają. Jest to niezwykle korzystne w okresie prosperity, kiedy rośnie tempo wzrostu gospodarczego, ale utrudnia zahamowanie spadku, gdy trend się odwraca.

Celowe wydaje się przywołanie refleksji nad istotą kryzysu finansowego i walutowego. Na kryzys finansowy składają się: kryzys bankowy, kryzys płynności, „efekt zarażania” oraz bańki spekulacyjne na rynku aktywów. Kryzys finansowy ostatnich lat powstał z powodu kryzysu bankowego, który zakłócił przepływy na rynku międzybankowym, co spowodowało ograniczenie płynności w gospodarce, a w efekcie przyczyniło się do „zarażania” kryzysem kolejnych instytucji finansowych. Warto zaznaczyć, iż początkiem ostatniego kryzysu była bańka spekulacyjna na rynku nieruchomości³. Kryzys oparty jest przede wszystkim na problemach z zadłużeniem – zarówno wewnętrznym, jak i zewnętrznym – z którym nie mogą poradzić sobie rządy. Uważa się, iż m.in. z powodu *moral hazard* uległy poluzowaniu standardy kredytowe w USA, co z kolei doprowadziło w 2007 roku do finansowego kryzysu rynku kredytów *supprime*. W łańcuchu kredytowym każde ogniwo, dotychczas przynoszące zyski, było przekonane, że to nie ono ponosi ryzyko i odpowiedzialność przerzucało na następne ogniwa. Brokerzy, nie pożyczając własnych pieniędzy, „spychali” ryzyko na kredytodawców, kredytodawcy zaś, wymagając przy zaciągnięciu zabezpieczenia, jakim jest ubezpieczenie kredytu, zepchnęli ryzyko na inwestorów⁴. Do powstania ostatniego kryzysu finansowego na świecie w dużej mierze przyczyniły się agencje ratingowe, a w szczególności trzy największe, obejmujące ok. 90% rynku usług ratingowych: Moody’s Investor Service, Standard & Poor’s oraz Fitch IBCA LTD. W związku z tym, że działały procyklicznie, ich oceny – sugerowane przez obecny trend cyklu koniunkturalnego – przyczyniły się do fałszowania rzeczywistych zjawisk i nadmiernego optymizmu inwestorów⁵.

Dla Polski największym problemem ze strony agencji ratingowych stanowiło traktowanie całej Europy Środkowo-Wschodniej jako jedności. Inwestorzy, kierując się w takiej sytuacji ratingami, podejmowali decyzje o inwestowaniu na danym rynku bądź wycofaniu się z niego. Było to krzywdzące dla naszej gospodarki, ponieważ miała ona dużo lepsze wskaźniki makroekonomiczne, ale

³ W. Bieńkowski, B. Gawrońska-Nowak, W. Grabowski, *Podatność polskich rynków finansowych na niestabilności wewnętrzne i zewnętrzne*, NBP, Warszawa 2011, s. 11.

⁴ B. Świecka, *Niewypłacalność gospodarstw domowych. Przyczyny – skutki – przeciwdziałanie*, Difin, Warszawa 2009, s. 97.

⁵ N. Veron, *Rating agencies and the sovereign credit risk assessment*, Bruegel, December, 2011, s. 2.

polska waluta traciła na wartości przez kryzys walutowy na Węgrzech. Później inwestorzy przekonali się, że ratingi są jedynie opiniami, a nie wiążącymi rekomendacjami, i w mniejszym stopniu zwracali na nie uwagę. Tak przedstawiały problem same agencje ratingowe, próbując w ten sposób uchylić się od odpowiedzialności za współdziałanie w powstaniu obecnej zapaści światowych finansów.

System emerytalny i zabezpieczenie emerytalne⁶

Przemiany w relacjach liczby potencjalnych emerytów do osób w wieku produkcyjnym, wydłużenie okresu życia i nauki, niestabilność i niepewność otoczenia, mająca odzwierciedlenie m.in. w kryzysach finansowych, wymuszają konieczność działań w zakresie zabezpieczenia emerytalnego. Po reformie systemu emerytalnego w 1999 roku z systemu repartycyjnego stworzono system składający się z trzech filarów: dwóch obowiązkowych, czyli składek kapitałowych do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i składek do Otwartych Funduszy Emerytalnych oraz składek dobrowolnych do instytucji finansowych, oferujących zabezpieczenie emerytalne. W trzecim filarze znajdowały się Indywidualne Konta Emerytalne i Pracownicze Programy Emerytalne (PPE) oraz – od niedawna – Indywidualne Konta Zabezpieczenia Emerytalnego, dające przywileje podatkowe, co w efekcie stwarza możliwość podwyższenia kapitału emerytalnego i ma stanowić zachętę do dobrowolnego inwestowania z przeznaczeniem

⁶ Według T. Szumlicza zabezpieczenie emerytalne „stanowi część szerszej ujmowanego, zorganizowanego przez dane państwo, systemu zabezpieczenia społecznego, który ma zapewnić obywatelom pewien ustalony standard bezpieczeństwa socjalnego. Zakres przedmiotowy zabezpieczenia społecznego wyznacza katalog ryzyk (zagrożeń) społecznych, wśród których szczególne jest ryzyko starości, obejmowane zabezpieczeniem emerytalnym”. Według Z. Czajki są to „formy przezorności instytucjonalnej, zorganizowanej i przeznaczonej dla osób w starszym wieku (dla ryzyka starości), tj. uczestnictwo w systemach emerytalnych publicznych i prywatnych; nie uwzględnia dochodów z takich źródeł, jak: wynagrodzenie za pracę, zyski z inwestycji, świadczenia z pomocy społecznej, które są przeznaczone nie tylko dla osób starszych”. Inną definicję pojęcia zabezpieczenia emerytalnego, bardzo krótką, podaje M. Żukowski: to „ogół źródeł zabezpieczenia dochodów pieniężnych na okres starości”. T. Szumlicz, *Zabezpieczenie emerytalne w systemach zabezpieczenia społecznego*, w: *Systemy emerytalne w krajach Unii Europejskiej*, red. T. Szumlicz, M. Żukowski, Twigger, Warszawa 2004, s. 9; Z. Czajka, *Systemy emerytalne w Niemczech i w Wielkiej Brytanii wobec nowych wyzwań*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2003, s. 15; M. Żukowski, *Wielostopniowe systemy zabezpieczenia emerytalnego w Unii Europejskiej i w Polsce. Między państwem a rynkiem*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Zeszyty Naukowe seria II, z. 151, Poznań 1997, s. 17.

na cele emerytalne⁷. Poza wspieranymi przez państwo programami indywidualnego zabezpieczenia emerytalnego w trzecim filarze występują także komercyjne ubezpieczenia emerytalne oferowane przez instytucje ubezpieczeniowe, banki, fundusze inwestycyjne oraz inne instytucje finansowe. W tym przypadku nie wiąże się to z żadnymi przywilejami podatkowymi.

Jednym z głównych zadań reformy było określenie kapitału zebranego w celach emerytalnych. Finansowanie kapitałowe z założenia miało być sprawiedliwsze i pokazywać stan oszczędności emerytalnych oraz pozwalać na łatwe obliczenie wysokości emerytury. W związku z tym ZUS przeliczył wpłacone składki i umieścił zapisy na indywidualnych kontach emerytalnych. Do tego 1/3 składki emerytalnej pracownika wpłacano do OFE, za które kupowano jednostki uczestnictwa. Składki w OFE inwestowano na rynkach finansowych. W ramach tych składek OFE miały także ograniczone możliwości inwestowania w akcje notowane na rynku regulowanym. W 2012 roku limit wynosił 45% aktywów funduszu, a w roku 2013 zwiększono go do 47,5% aktywów. Docelowo możliwość inwestowania w akcje ma wynieść 90% aktywów⁸. Wobec tego przed zmianami na giełdę mogło trafić przeciętnie 132,91 zł, natomiast po zmianach będzie to jedynie przeciętnie 50,98 zł w 2013 roku⁹. Jest to znaczący spadek wpływający na kapitalizację giełdy oraz na jej obroty. Trudniej w takiej sytuacji o udany

⁷ Indywidualne Konta Emerytalne pozwalają na zainwestowanie maksymalnie trzykrotności średniego miesięcznego wynagrodzenia (w 2013 jest to 11 139 zł) i uniknięcia płacenia 19% podatku od zysków kapitałowych. Indywidualne Konta Zabezpieczenia Emerytalnego pozwalają natomiast na zainwestowanie kwoty nieprzekraczającej 4% podstawy wymiaru składki na ubezpieczenia emerytalne, ustalonej dla oszczędzającego za rok poprzedni, nie więcej jednak niż 4% kwoty ograniczenia rocznej podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe, czyli 30-krotności przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w gospodarce na rok poprzedni. Korzyścią w tym przypadku jest możliwość odliczenia wpłat od podstawy opodatkowania oraz zwolnienie z podatku od inwestycji kapitałowych. Oba przypadki możliwości inwestycyjnych mogą oferować: fundusze inwestycyjne, podmioty prowadzące działalność maklerską, a więc domy maklerskie i banki prowadzące działalność maklerską, zakłady ubezpieczeń na życie, banki, dobrowolne fundusze emerytalne, utworzone przez powszechne towarzystwo emerytalne. W ramach PPE pracodawca odprowadza składki podstawowe za swoich pracowników do wysokości 7% wynagrodzenia uczestnika, a dodatkowo pracownik może ze swojej strony odprowadzać składki dodatkowe. Składka podstawowa jest zwolniona z obciążenia składkami na ubezpieczenia społeczne, a zyski i wypłata z PPE są zwolnione z podatku dochodowego od osób fizycznych. Zarządzaniem powierzonymi środkami zajmować się mogą te same instytucje co przy IKE i IKZE. Dane Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej <http://www.mpips.gov.pl/ubezpieczenia-spoleczne/ubezpieczenie-eme-rytalne/> (30.05.2013).

⁸ *Rynek otwartych funduszy emerytalnych w IV kwartale 2012 roku*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Departament Nadzoru Inwestycji Emerytalnych, Warszawa 2013, s. 10.

⁹ Obliczenia własne na podstawie: *Zatrudnienie i wynagrodzenia w gospodarce narodowej w I-III kwartale 2013 r.*, GUS, Warszawa 2013, s. 19.

debiut giełdowy, a także sprzedaż aktywów będących w posiadaniu Skarbu Państwa. Oznaczało to w praktyce uzewnętrznienie deficytu emerytalnego ukrywanego w ZUS, ponieważ państwo nie mogło korzystać ze składek emerytalnych obywateli, a musiało pozyskać więcej środków na rynkach finansowych. W efekcie system stał się bardziej przejrzysty, ale kosztowniejszy, ponieważ państwo musiało zadłużać się po cenach rynkowych, aby wypłacać bieżące świadczenia. Ponadto OFE pobierały od składek stosunkowo wysokie opłaty za zarządzanie. Prowizje dla agentów pozyskujących klientów od konkurencyjnych OFE były bardzo wysokie. Dopiero w późniejszym czasie ustawowo ograniczono wysokość prowizji do 3,5% składki, choć i tak są one wyższe od przeciętnych prowizji funduszy inwestycyjnych.

Wprowadzenie reformy emerytalnej miało także pozytywne aspekty. Dzięki stworzeniu indywidualnych kont emerytalnych system stał się bardziej sprawiedliwy. Ponadto składki OFE w części były inwestowane na rynkach kapitałowych, co przy ponad 15,7 milionach¹⁰ osób ubezpieczonych stanowiło dla spółek giełdowych istotny zastrzyk kapitału. Zwiększyło to kapitalizację i obroty giełdy oraz umożliwiło pozyskanie kapitału przez notowane spółki. W ten sposób pieniądze, zamiast ginąć w dziurze budżetowej państwa, pracowały na rzecz realnej gospodarki.

Warto porównać, jak zaistniałe zmiany w systemie emerytalnym wpłynęły na strukturę składek przekazywanych do I i II filaru. Do obliczeń przyjęto przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw, które w marcu 2013 wynosiło 3832,81 zł¹¹.

Tabela 1

Składki emerytalne – przykładowe obliczenia (marzec 2013)

	Odsetek wynagrodzenia	Wysokość składki w zł
Składka emerytalna	19,52%	748,16 zł
– ubezpieczonego	9,76%	374,08 zł
– zakład pracy	9,76%	374,08 zł

Źródło: obliczenia własne na podstawie: *Zatrudnienie i wynagrodzenia w gospodarce narodowej w I–III kwartale 2013 r.*, GUS Warszawa 2013, s. 19; Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, art. 22, s. 26.

¹⁰ *Rynek otwartych funduszy...*, s. 12.

¹¹ *Zatrudnienie i wynagrodzenia...*

Składki emerytalne stanowią 19,52% wynagrodzenia brutto, przy czym połowa składki, jak widać w tabeli 1, opłacana jest przez pracownika, a druga połowa – przez pracodawcę. Przy wynagrodzeniu 3832,81 zł na cele emerytalne przeznaczane jest 748,16 zł.

W tabeli 2 przedstawiono strukturę składek emerytalnych mających zapewnić finansowanie deficytu budżetowego przed wprowadzonymi zmianami i po ich wprowadzeniu.

Tabela 2

Struktura składek emerytalnych, przykładowe obliczenia (marzec 2013)

Rok	OFE	ZUS	ZUS sub-konto	OFE PLN	OFE % wynagrodzenia	ZUS	ZUS sub-konto	Razem ZUS	Razem ZUS % wynagrodzenia
2010	7,30%	12,22%	0,00%	279,80	7,30%	468,37	0,00	468,37	12,22%
2011	2,30%	12,22%	5,00%	88,15	2,30%	468,37	191,64	660,01	17,22%
2012	2,30%	12,22%	5,00%	88,15	2,30%	468,37	191,64	660,01	17,22%
2013	2,80%	12,22%	4,50%	107,32	2,80%	468,37	172,48	640,85	16,72%
2014	3,10%	12,22%	4,20%	118,82	3,10%	468,37	160,98	629,35	16,42%
2015	3,30%	12,22%	4,00%	126,48	3,30%	468,37	153,31	621,68	16,22%
2016	3,30%	12,22%	4,00%	126,48	3,30%	468,37	153,31	621,68	16,22%
2017 i później	3,50%	12,22%	3,80%	134,15	3,50%	468,37	145,65	614,02	16,02%

Źródło: obliczenia własne na podstawie: *Zatrudnienie i wynagrodzenia ...*; Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń...

Jak widać, przed wprowadzeniem reformy 7,3% dochodu trafiało do OFE, natomiast 12,22% – do ZUS. W 2011 wpływy do OFE zmniejszono do 2,3%, czyli blisko o 70%. Różnicę pomiędzy dotychczasową składką a składką po zmianach (w pierwszych dwóch latach było to 5 pp.) wpłacano na dedykowane subkonto. Różni się ono od podstawowego konta ZUS tym, że w przypadku rozwodu, unieważnienia małżeństwa oraz śmierci zgromadzone środki podlegają

zwrotowi. Ponadto są one corocznie waloryzowane o średnioroczny wskaźnik dynamiki wzrostu PKB i w wyniku waloryzacji nie mogą zostać zmniejszone¹².

Zagrożenia obecnego systemu emerytalnego

Poza wspomnianymi wcześniej zagrożeniami dla finansów państwa obecny system emerytalny stwarza także zagrożenia dla korzystających z niego obywateli. Jak wykazują analizy statystyczne działających na rynku polskim funduszy, nie są one zwykle znacznie efektywniejsze od trendów giełdowych. Po potrąceniu opłat i prowizji okazuje się czasem, że lepiej i taniej byłoby inwestować w trend, tzn. w indeks giełdowy, a nie w poddawane na szeroką skalę analizom technicznym i fundamentalnym poszczególne spółki giełdowe. Można zatem wysnuć wnioski, że w takiej sytuacji zabezpieczenie emerytalne, oparte na inwestowaniu na rynkach finansowych (częściowo OFE, ale także ubezpieczenia III filaru, które korzystają z Ubezpieczeniowych Funduszy Kapitałowych), służy bardziej utrzymaniu całej rzeszy finansistów, mających dzięki temu zatrudnienie. Firmy ubezpieczeniowe w ten sposób zdejmują z siebie odpowiedzialność za przyszłą emeryturę. To przecież klient dokonuje wyboru strategii inwestycyjnej oraz poszczególnych funduszy w swoim portfelu i finalnie to na jego barkach ostatecznie spoczywa odpowiedzialność za własną emeryturę.

Emerytura zależna jest od wyników funduszy, które są nie do przewidzenia nawet w krótkim okresie. Klienci kierują się zwykle marką danego funduszu oraz jego przeszłych wyników, nie dających jednak gwarancji na sukces w przyszłości. Musimy mieć na uwadze, że ostatnie dziesięciolecie nie doświadczyły nas jeszcze głębszym kryzysem. Zwłaszcza ostatnie pokolenie żyło w długim okresie prosperity i – bazując na tych doświadczeniach – oczekuje, że tym razem będzie inaczej. Historia lubi się jednak powtarzać i prędzej czy później czeka nas głębszy kryzys, co jest nie do uniknięcia. Wiele wskazuje na to, że powstała w 2008 roku sytuacja pozwala nam go właśnie doświadczać i czeka nas dłuższy okres regresji oraz stagnacji bez jasnych perspektyw wyjścia. Opierając swoje zabezpieczenie emerytalne na rynku kapitałowym, możemy doświadczyć znacznego spadku naszych aktywów, gdy przejdziemy na emeryturę w momencie kryzysu. Jeżeli byłby on tak głęboki, jak w okresie Wielkiego Kryzysu, oznaczałoby to bardzo mocny spadek wysokości emerytur, a może nawet bankructwo niektórych ubezpieczycieli. W związku z rosnącą długością życia kolejne kraje europejskie

¹² Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, art. 40c, s. 46.

sukcesywnie podwyższają wiek emerytalny, aby umożliwić finansowanie bieżących potrzeb emerytalnych. Coraz więcej osób dożywa wieku emerytalnego i coraz dłużej korzysta ze świadczeń emerytalnych. Kolejnym powodem takiego działania jest malejący przyrost naturalny i coraz mniejsza liczba osób pracujących składa się na emerytów. W przyszłości obie te przyczyny mogą spowodować załamanie finansowe systemu solidarnościowego. Kryzys zadłużenia pokazał, że deficytu systemów emerytalnych nie można dłużej finansować długiem.

Emerytura jest dla większości ludzi tak odległą sprawą, że nawet nie stanowi przedmiotu refleksji. Dotyczy to przede wszystkim ludzi młodych. Z ich perspektywy okres do emerytury, przekraczający czas ich dotychczasowego życia, jest pojęciem zupełnie abstrakcyjnym. W ich wypadku składki mogłyby więc być znacznie niższe niż wówczas, kiedy rozpoczną oszczędzanie w późniejszym okresie. Innym powodem wpływającym na niechęć do oszczędzania, jest zmienność szeroko rozumianego otoczenia, a czterdzieści lat składowych to okres zupełnie nieprzewidywalny. Jak udowodnił nam obecny kryzys zadłużenia, nawet państwa i obligacje skarbowe nie gwarantują uzyskania emerytury. Zwykle nie pamięta się, że nawet uznawane dzisiaj za stabilne gospodarczo i finansowo państwa w przeszłości ogłaszały niewypłacalność i jest bardzo prawdopodobne, że sytuacja się powtórzy. Na dziś nie ma jednoznacznej odpowiedzi, co zrobić, aby mieć pewne zabezpieczenie na starość. Mając jednak wybór pomiędzy funduszami kapitałowymi a ubezpieczeniem państwowym, stabilniejszym rozwiązaniem byłoby skupienie się na tej drugiej możliwości. Możemy nie być zadowoleni z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, którego działania są bardzo nieefektywne, ale mimo wszystko w przypadku wystąpienia poważnego kryzysu finansowego instytucje państwowe mają większe szanse na przetrwanie.

Państwo w przypadku wycofania się z OFE osiągnęłoby korzyści w postaci obniżenia kosztów obsługi zadłużenia i pozyskania środków na ten cel. Ważniejszą korzyścią dla budżetu, choć niekoniecznie dobrą dla polityków, jest szybkie ustalenie deficytu emerytalnego, dzięki czemu łatwiej prowadzić politykę przeciwdziałania katastrofie. Wymaga to jednak odpowiedzialnej i rozważnej klasy politycznej, która będzie planować dla dobra obywateli odleglejszy horyzont czasowy niż od wyborów do wyborów – a także polityków nie wahających się podejmować trudnych tematów i niepopularnych decyzji. Należy mieć też na względzie, że ograniczenie przekazywania środków do OFE spowoduje ograniczenie projektów infrastrukturalnych. Infrastruktura jest ważnym czynnikiem wpływającym na rozwój gospodarki. Według szacunków

banku światowego 1% PKB inwestycji w tradycyjną infrastrukturę podnosi tempo wzrostu gospodarczego o 1%¹³.

Pełne zabezpieczenie emerytalne można osiągnąć poprzez dodatkowe zabezpieczenia i tu chyba najlepszym rozwiązaniem jest dywersyfikacja. Obligacje są narażone niewypłacalnością emitenta, akcje ulegają dużym wahaniam i są zagrożone bankructwem firm, fundusze inwestycyjne nie gwarantują zysków i są uzależnione od trendów giełdowych. Również alternatywne inwestycje – w metale szlachetne, wino, sztukę, a nawet nieruchomości – ulegają istotnym wahaniam. Dywersyfikacja zabezpieczeń emerytalnych i regularne monitorowanie sytuacji rynkowej oraz czasowych zmian struktury tych zabezpieczeń może być najefektywniejszym rozwiązaniem.

Podsumowanie

Gospodarstwa domowe – zarówno w Polsce, jak również i na świecie – stoją w obliczu wielu dylematów i wyzwań. Aby jednak mogły stawić czoła wyzwaniom współczesnej gospodarki i świata finansów, powinny cechować się elastycznością i zdolnością do szybkich zmian oraz otwartością na nowe możliwości, jakie oferuje globalny rynek. Gwałtowność i szybkość zmian wymagają zmiany myślenia i nowego podejścia, a zarazem „twórczej destrukcji”. Niestabilne otoczenie przynosi wiele szans i zagrożeń, dlatego też celowe wydaje się ciągłe doskonalenie i rozwój w sferze finansów osobistych, by zdobyć wystarczającą wiedzę pozwalającą pozyskać odpowiednie zabezpieczenie emerytalne umożliwiające utrzymanie satysfakcjonującego poziomu życia po przejściu na emeryturę.

Bibliografia

- Bieńkowski W., Gawrońska-Nowak B., Grabowski W., *Podatność polskich rynków finansowych na niestabilności wewnętrzne i zewnętrzne*, NBP, Warszawa 2011.
- Czajka Z., *Systemy emerytalne w Niemczech i w Wielkiej Brytanii wobec nowych wyzwań*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2003.
- Dane Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej <http://www.mpips.gov.pl/ubezpieczenia-spoleczne/ubezpieczenie-emerytalne/> (30.05.2013).

¹³ S. Hormazabal, *Lessons from the Chilean experience on infrastructure funding via private pension funds*, The BBVA Economic Research Department, Pension Trends, Argentina, January 2010.

- Hormazabal S., *Lessons from the Chilean experience on infrastructure funding via private pension funds*, The BBVA Economic Research Department, Pension Trends, Argentina, January 2010.
- Rynek otwartych funduszy emerytalnych w IV kwartale 2012 roku, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Departament Nadzoru Inwestycji Emerytalnych, Warszawa 2013.
- Świecka B., *Niewypłacalność gospodarstw domowych. Przyczyny – skutki – przeciwdziałanie*, Difin, Warszawa 2009.
- Szumlicz T., *Zabezpieczenie emerytalne w systemach zabezpieczenia społecznego*, w: *Systemy emerytalne w krajach Unii Europejskiej*, red. T. Szumlicz, M. Żukowski, Twigger, Warszawa 2004.
- Ustawa z dnia 13 października 1998r. o systemie ubezpieczeń społecznych.
- Veron N., *Rating agencies and the sovereign credit risk assessment*, Bruegel, December, 2011.
- Zatrudnienie i wynagrodzenia w gospodarce narodowej w I–III kwartale 2013 r., GUS, Warszawa 2013.
- Zrównanie i podniesienie wieku emerytalnego, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa, luty 2012.
- Żukowski M., *Wielostopniowe systemy zabezpieczenia emerytalnego w Unii Europejskiej i w Polsce. Między państwem a rynkiem*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Zeszyty Naukowe seria II, z. 151, Poznań 1997.

PENSION SECURITIES AND INSECURITY AND ECONOMIC INSTABILITY

Summary

The aim of article is analysis of pension securities in context of uncertainty and economic instability. Following hypothesis has been assumed for the needs of this article: Instability and economic uncertainty force necessity of changes in area of pension securities of households' members. Members of those, wishing to maintain present level of life after retiring are forced to take changes in area of pension securities.

Keywords: pension security, uncertainty and economic instability, households, pension reform

Translated by Bartosz Musiał